THE DAILY HEBREW JOURNAL

H. Winberg, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

—PUBLISHED BY—

— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —

251 - 253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967

Subscriptton Rates $5.00 Per Year

Single Copy — 2 Cents

Entered as Second Class Mail Matter at C.P.O. Toronto Ontario January 22nd. 1913

די איבערקעהרעניש און די נאַצי־הונגען צום עקאָנאָמישען לעבען

יעדע פאַזע פון מענשליכען לעבען, איז אין די לעצטע עטליכע יאָהר אונטערגעגאַנגען א וויכטיגען ענדערונגס־פּראָצעס. פיעל מאָהל דורכמאַכעדיג א גאַנצע רעוואָלוציאָנערע איבערקעהרעניש, און צווישען זיי האָט איך נים אויסגעפעהלט יענע סאַציאַלע דעהרע און וויסענשאַפט, באַקאַנט אלס די פּאָליטישע עקאָנאָמיע. איך אויך דעם געביט איז פאָרגעקומען א גאַנצע רעוואָלוציע, און צוריק צום אלטען, וועט עס שוין נים קומען.

פאַר יאָהרען און יאָהרען האָט אין דער אָנגענומענער פּאָליטישער עקאָנאָמיע, פאַרשטעהט זיך, די וועלט האָט געדיענט טריי קאַפּיטאַל, געהערשט דער פּרינציפּ פון „לעסי פּייר". א טעאָריע וועלכע האָט גע־פּרעדיגט, אז דיי רעגירונגס טאָר זיך נים אריינמישען אין די סכסוכים צווי־שען קאַפּיטאַל און אַרבייט, נאָר זי דאַרף לאָזען געהן אלעס, ווי עס לאָזט זיך. דער שטאַאַט און דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון לאַנד, זענען דיי־זער טעאָריע געווען צוויי באַזונדערע זאַכען. מוטיג אין לאָגיק. איז דיעזע טעאָריע באַקעמפט געוואָרען פון די סאָציאַליסטען, אָבער מען האָט זיך צו זייערע אַרגומענטען נים געוואָלט צוהערען. דער אַלטער בריק איז געבליבען דער הערשענדער, ביז עס איז געקומען די מלחמה. און געגייגט דעם באַנקראָט פון דעם פּרינציפּ. דער שטאַאַט האָט געפיהרט די מלחמה, אָבער קיין לאַנד האָט נים געקענט פיהרען די מלחמה, נים האָבענדיג צו ריינסט פונ'ם קריעג דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון לאַנד. און ביסלעכווייז האָט דער שטאַאַט געמוזט איבערנעהמען יענע פונקציעס, אריינמישען זיך אין יענע עקאָנאָמישע געביטען. פון וועלכע ער האָט זיך ביז דער מלחמה געהאַלטען פון דערוויסיטענס. און ענגלאַנד איז געשאַפען געוואָרען דאָס „מוניסיפּאַל" מיניסטעריום. וועלכע האָט אנגעהויבען צו קאָנטראָלירען יענע אינדוסטריען, וועלכע זענען וויכטיג געווען פאַר ענגלאַנד'ס ערפאָלגריי כער קריעגס־פיהרונג. און די פאַראייניגטע שטאַאטען איז ענטשטאַנען די „וואָר אינדוסטריס באָארד" מיט אן עהנליכער פונקציע, און אזוי אין א רייהע אנדערע לענדער, אָפּגערעדט שוין פון די פיעלע שפּיץ־קאָמי־סיעס, וועלכע האָבען אונטער זייער קאָנטראָל אויך גענומען היכשע צוויי־גען פון די אינדוסטריען. און די פיער און א האַלב יאָהר קריעג האָבען אזוי פיעל איפגעטון אין דעם הינזיכט. דאָס זיען פאַר ווינסטאַן טשערטשיל, דער ענגלישער מיניציאָנס־מיניסטער, אי וועלצטענס געפּראָוועט געוואָרען א באַנקעט. אראַנזשירט פון זיינע מיטאַרבייטער אין מיניסטע־ריום, האָט ער, דער בעל שמחה שוין גערעדט יענען שטאַאַטס־סאָציאַ־ליזם, אין שטאַאַטס־אייגענטום.

אויב פאַר דער צייט פון דער מלחמה, האָט געמוזט אפּגעשאַפט ווער־רען דער אלטער פּרינציפּ, דרינגט שוין ממילא ארויס דער לאַגישער שלוס, אז וואָס עס איז נים גוט אין מלחמה־צייטען, איז נאָך־בעסער אין פריעדענס־טעג. און בעאַבאַכטעט מען אייפמערקזאַם די יעצטיגע פּאַסיר־ונגען, זעהט מען איין גאַנץ לייכט, ווי דער אלטער פּרינציפּ פון נים מישען זיך, איז באַגראָבען געוואָרען אויף אייביג.

די וועלכע האָבען זיך פאַרזאַמעלט אין פאַריז אויסצושמידען דעם וועלט־פריעדען פאַרשטעהן שוין אן אייסען, אז חוץ א פּאָליטישען פריע־דען דאַרף מען אויך האָבען אן אינדוסטריעדען פריעדען, און פונקט ווי מען באַשעפטיגט זיך דאָרט מיט שאַפען א נייע אייראָפּייאישע קאַרטע, אזוי באַשעפטיגט מען זיך אויך מיט שאַפען אן ארבייטער געזעצגעבונג, וואָס זאָל ערמעגליכען אן אינדוסטריעדען פריעדען, און עס איז אייסער יעדען צווייפעל, אז אין פאַריז קוקט מען מיט גאַנץ אייפמערקזאַמע אויגען אויף דער ארבייטער קאָנפערענץ אין בערן.

אין ענגלאַנד קומען יעצט פאַר א רייהע אינדוסטריעלע אינרוהען אין סטרייקס, די רעגיערונג האָט צו זיי אלע גענומען א שטעלונג. און עס איז אויך ערקלערהט געוואָרען, אז דער בריטישער פאַרלאַמענט, וועט זיך שוין קומענדע וואָך נעהמען פאַרהאַנדלען געשעפטען, וועט צווי־שען אנדערעס אויך פאַרהאַנדלען, וועגען איינפיהרען א 44 שעה'דיגע אר־בייסס־וואָך אויבער גאַנץ ענגלאַנד.

מיט א יאָהר איידער די מלחמה איז אויסגעבראָכען, וואָס מען נים געגלויבט, אז דער שטאַאַט זאָל זיך אנהויבען אריינמישען אין ארבייטער פראַגען, און עס זאָל ווערען א קאָמפּליצירטע אינטערנאַציאָנאַלע פראַגע. היינט צו טאָג אָבער, איז עס שוין א ווירקליכקייט. און וואָס צעהנדליגע יאָהרען פון פריעדען האָבען נים געקענט אויפטון, האָבען איפגעטון די יאָהרען פון קריעג.

דער שטאַאַט האָט זיך אנגעהויבען אריינמישען אין עקאָנאָמישען לעבען, און עס וועט שוין פאַר'ן שטאַאַט נים בלייבען קיין אנדער אויס־וועג, ווי איפצונעהמען אין באַהאַנדלען די איבעדען, און וועלכע ער וועט זיך אנטרעפען.

בעסערע און ווירקזאַמערע ארבייטער געזעצגעבונג. בעסערע דע־בענס באַדינונגען פאַר דיי הויפּט טרעגער פון דער אינדוסטריע. וועט מיזען זיין דער רעזולטאַט פון דעם.

וואָס וועלען יעצט די תלמידים זאָגען?

דער „פאַרווערטס" אלס די רייכסטע אידישע צייטונג אין אמעריקא האָט זיך פאַרגענען צו שיקען איהר רעדאַקטאָר אב. קאַהאַן קיין פאַריז אלס ספּעציעלען קאָרעספּאָנדענט פון דאָרטען. און קאַהאַן האָט אויך זיינע נייעס נוט געלאָזען דאָנג וואָרטען. די ערשטע קייבערלעך זיינע האָבען אלע אדער דערצעהלט וועגען די טרייערגיג איינזיכטען צו באַקומען ארץ ישראל. אָדער אז די ארץ ישראל זאָל פאַרשזנקעלט אין שטערט צו באַקומען אידי־שע רעכט אין אלע לענדער.

דאָס איז אָבער געוועזען אין אנהויב נאָר. אין דעם דינסטאָג'דיגען „פאַרווערטס" אָבער מעלדעט שוין אב. קאַהאַן:

פאַרהאַנדלונגען אין היסקוסיאָנען צווישען די ציוניסטען און די פאַרטרעטער פון דער ענגלישער רעגיערונג געהען נאָך אָן פּרוּוואָס. די פריהערינג שטערונגען צו די פאַהערונגען פון די ציוניסטען זענען כמעט ווי ניטאָ. די ציוניסטען בעהויפּטען, אז מאַנכע פון די שטערונגען זיינען בלויז א פראַגע פון טעג אדער שטונדען.

דער פאַלעסטינא פראָן איז אזוי ווייט ווי מעגליך ארויס זיער־רייך.

וואָס וועלען יעצט קאַהאַנ'ס תלמידים, וועלכע באַקעמפען נאָך אלעס דעם ציוניזם, זאָגען אויף דעם

אויפ'ז אידישען ביכער און צייטונגס מאַרק

פון א. ר.

אין דיעזער אפּטיילונג האָבען מיר שוין ביי פאַרשיידענע געלעגענהייטען גע־רעדט וועגען צוויי קאַנאַדיש־אידישע פּאָעטען, וועגען ש. נעפּאַם און י. י. סיגאַל. די היינטיגע שורות אוצוגעבען ווי־לען מיר ווידמען א דריטען קאַנאַדיש־אידישען פּאָעט, כמיט דעם איינציגען אוצ־טערשיער, וואָס דער לעצטער, שרייבט נים אין אידיש, נאָר אין ענגליש, אָבער מעהרסטענס אויף אידישע מאָטיוועען, אב־וואַהל ער איז אליין א געבוירענער אין דובלין, אירלאַנד.

און אויך האָט דער לעצטער מעהר מזל ווי די ערשטע צוויי, זייערע ליעדער זענען דערוויל גאָך צוזייט און צושפּרייט ער אָבער האָט שוין זוכה געוועזען צו א צווייטער זאַמלונג. נאָך מיט עטליכע יאָהר צוריק איז ערשיענען זיין „פּראָם דישודיען ווייניאַרדס", און לעצטעס אָהר, איז ווידער ערשיענען זיינע א נייע זאַמלונג „קענדיען לירעקס ענד אדהער פּאָעמס". הפּנים אז ווען מען שרייבט אין ענגליש, קען מען גיכער די זכיה האָבען. א דאָס געשריבענע, דער קאָדער פון דער מיזע, זאָל ציטיפּיצעלי־כען און אפּגעהויט ווערען.

הייטאַן עקעלשטיין שרייבט שוין נים פון נעכטען, און וואָס האָט ער שוין נים געשריבען, דעראַנדרט ענגליש־אידישע וואַכענבלעטער, געדרוקט אין א רייהע ענגלישע צייטונגען זיינע ליעדער, און שוין אפילו געוועזען א „פאַבלישער" פון א וועכענטליכער צייטונג, זיין הויפּט־געביעט בלייבט דאָך אָבער דאָס ליעד אין צוים דערווייל נאָך ארטיגען קאַנאַדיש־אידישען ליעד. טראַגט ער נים וועניג צו.

אין זיינע ליעדער באַזונדערס אין זיין לעצטער זאַמלונג „קענדיען לירעקס" הערט זיך דער קאַנאַדער טאָן איינגעמישט מיט די טעגער פון דעם נייי־אנגלאָ־טעגע, וועלכער מאַכט קאַנאַדע פאַר זיי היים. אָט איז אן אויסצוג פון זיין ליעד „קענדע", וועלכע באַראַכטערעזירט אב בעסטען, זיין פּלאַן אין דער קאַנאַדישער ליטעראַטור: —

א צפון טראַפּישע היים, מיין היים,
וועמענס שעהנקייט איך ליעב
כאָטש, עס איז נאָר דריי יאָהר זיי
כ'וויים פון דיעזער ליעבע
אזא ליעבע פאַרגעסט מיימאָהל נים.

— — — — — — — — — —

אייב מיט אזא גראַציע, זיבער,
כ'וויים עס —
נעהמסטו אויף יעדען נייי־געהטמענעם:
דען נאָר אידיש און העברעאיש, וואָס
דאָס איז דאָס וויכטיגסטע אין דער ער־
ציהונג אז דאָס קינד זאָל רעדען אויף זיין
איינענע שפּראַך נישט אויף א פרעמדער.

די ישיבה איז דאָס איינציגע מי־
טעל צו נעבען די אידישע קינדער אן עכט
אידישע ערציהונג אין כל זמן די ישיבה
פערנעהמען דאָס אָרט פון דער תלמוד
תורה וועט די היגע אידישע ערציהונג
נישט ווערט נים דעם נאָמען.

אומעטום אין גאַנץ אמעריקא, אין
יעדען ווינקעל וואו אידען זענען זיך
מוזען זיין ישיבות און וואָס מעהר — אלס
בעסער, אלץ געזונטער פאַר'ן אידישען
קינד, פאַר'ן נייעם אידישען דור.

די ישיבות אין אמעריקאַ

פון ש. עהרבערג.

דער הויפּט פאַקטאָר אין דער ער־ציהונג אין — די סביבה. א אידיש קינד, געבוירען ביי אידישע עלטערען, אז עס געפינט זיך אבער אין א גוי'שער סביבה, בעקומט די־ערציהונג אין דער גוי'שער אינגעבונג, ווערט דאָס א גוי. ער דאַרף זיך נישט שמד'ען, איבערקעהרען דאָס מלבוש, אויף צו זיין א גוי, געגוג איז אז זיין פסיכאָלאָגיע, זיין ארט דיינקען אין אויספיהרונג איז נישט אידיש, איז גוי'יש.

דאָס זעלבע זעהט זיך אויך אָן מיט א נויש'יש קינד, געבוירען פון גוי'ישע טאַטע־מאַמע. דער פאַקט איז אָבער אז נישט גוים ליידען פון אזעלכע אומבאַטער־ליכקייטען, נאָר אידען אליין. דאָס גוי'־ישע קינד געפינט זיך כמעט תמיד אין „זיין" סביבה, אין דער גוישער. דאָס אידישע קינד אבער, דערהויפּט דאָ אין אמעריקא, געפינט זיך כמעט דאָס רוב אין דער גוישער סביבה. און דאָס איז די „סקוהל", די אלגעמיינע סקוהל.

אויראַי זענען די אויפגעוואַקסענע און ערצויגענע אין פרעמדע סביבות ציבראַ כעבע מענשען, שברי בעגעשען, אומגע־זונטע, אומנאַטירליכע און דערציגונג איז דער פרעמדער סביבה איז נישט קיין איד און אין צי די גוים דערגעהט ער אויך נישט. מען לאָזט איהם נישט דערגעהן ביז אחין, ער הענגט אזוי צו זאַגען צווישען הימעל און ערד, דאָס קיין אחוזה נישט וואו זיך אנצישטעלען. און אז אָח אין אז וועה איז אז די איז דער פרעמדער אויפגעוואַק־סענע און אויפגעצויגענע אליין.

דאָס איז זיכער, דייער קען נישט אָבליייקענען אז אלע אידען, פון די נאַצי־אָנאַלע ביז צו עקסטרימע אסימילי־טאָרען וווינען ווערע קינדער געבען א אי־דישע ערציהונג, יעדער איינער גיט דאָס אויף זיין שטייגער. דער נאַציאָנאַלער איד וויל א גאַנצע אידישע א נאַציאָנאַל־אידישע ערציהונג, די אסימילירטע ווי־דער ווילען בלויז „רעלידזשאָן" אויפ'ן שפּיץ מעסער אפילו, אבער דאָך עפּעס אנדערש ווי דאָס גוי'שע.

און דייגער פון זיי דערגרייכט נישט דעם ציעל, וואָס ער שטעלט זיך. קיינעמס פעראַלגענען אויף דעם פעלד ווערען נישט דערפילט. די אסימילירטע, דיי „רעלי־ציאָז'דיגע" — פון זיי איז אבגערעדט, סוף כל סוף בלייבט דאָס קינד א גאַנצער גוי, נישט גאַנץ אלס מענש, נאָר בלויז אלס גוי. דאָס קינד געהט כסדר אין דער ווערט נישט אידישע שולע, חברט זיך מיט אין אידישע קינדער, איז בעקאַנט מיט די גוי'שע פיהרונגען און רעליגיעזע טראַ־דיציעס, אביסעל אידישקייט בעקומט ער נאָר אין דער סאַבאַט אדער סאָנדיי פינף שעה טעגליך אין דער פּאַבליק סקוהל סקוהל וואו ער זינגט „וואַכנו כורעים" אין הערט א פּלוידערייי וועגען דער אידי־שער „רעלידזשאָן", וועגען עס געהט אין אויער אריין און אין אנדערען אין אויער אריין אין אנדערען ארויס. נאָך אלעמען אבער אינטערעסירט מיך נישט דאָס קינד פון אסימילירטע על־טערן. איך רעדע דאָ אין דער אידישער אידישע קינדער אלס אידע־דיי אידישע קינדער די קינדער פון די איז די ישיבה. און די היגע ישיבה אין אידישע עלטערען וואָס ווילען אז זייערע קינדער זאָלען בעקומען א רעליגע, א נאַ־צע און א גוטע אידישע ערציהונג. און אויך די האָבען קיין ערפאָלג נישט.

באַלד אין דער פריה ווי דאָס קינד עפענט נאָר אויף דיי אויגען און דער ווערט נים געהט אין אויער אריין אין אנדערען אין אויער אריין אין אנדערען ארויס. נאָך אלעמען אבער אינטערעסירט מיך נישט דאָס קינד פון אסימילירטע על־טערן. איך רעדע דאָ אין דער אידישער אידישע קינדער די אידישע